85 години

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Том I

85 години

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

„Димитър А. Ценов" - Свищов

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

8-9 ноември 2021 г.

Том I

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Свищов, 8-9 ноември 2021 г.

Посветена на 85 години от създаването
на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“

Сборник с доклади

ТОМ I

Международната научно-практическа конференция е организирана в изпълнение проект НФ-2-2021 „Устойчиво развитие и социално-икономическа кохезия през XXI век – тенденции и предизвикателства“, финансиран със средства по Наредба на МОН за насърчаване на научно-изследователската дейност

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2021

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ
Проф. д-р Марияна Божинова
Ректор на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ - председател
Проф. д. н. Борислав Борисов
Проф. д. н. Божидар Божинов
Проф. д-р Стоян Проданов
Доц. д-р Галина Чиприянова
Доц. д-р Здравко Любенов
Доц. д-р Иван Марчевски
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Катя Личева
Доц. д-р Людмил Несторов
Доц. д-р Марина Николова
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Силвия Костова
Доц. д-р Христо Сирашки

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Румен Ерусалимов - *председател*
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова
Гл. ас. д-р Асен Божиков

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ
Проф. д-р Любчо Варамезов - *председател*
Проф. д-р Анета Денева
Проф. д-р Атанас Атанасов
Проф. д-р Йордан Василев
Проф. д-р Красимир Шишманов
Проф. д-р Маргарита Богданова
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Александър Ганчев
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Румен Ерусалимов
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-2067-8 (print)
ISBN 978-954-23-2068-5 (online)

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND SOCIO-ECONOMIC COHESION IN THE 21ST CENTURY: TRENDS AND CHALLENGES

Svishtov, 8th - 9th November 2021

Dedicated to the 85th anniversary since the establishment of D. A. Tsenov Academy of Economics

Conference Proceedings

VOLUME I

The international scientific and practical conference has been organized as implementation of project SF-2-2021 "Sustainable Development and Socio-Economic Cohesion in the 21st Century: Trends and Challenges", financed with funds by Ordinance of the Ministry of Education and Science for encouraging scientific research

Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2021

PROGRAM COMMITTEE
Prof. Mariyana Bozhinova, Ph.D.
Rector of D. A. Tsenov Academy of Economics
Prof. Borislav Borissov, D.Sc.
Prof. Bozhidar Bozhinov, D.Sc.
Prof. Stoyan Prodanov, Ph.D.
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, Ph.D.
Assoc. Prof. Ivan Marchevski, Ph.D.
Assoc. Prof. Irena Emilova, Ph.D.
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, Ph.D.
Assoc. Prof. Katya Licheva, Ph.D.
Assoc. Prof. Lyudmil Nestorov, Ph.D.
Assoc. Prof. Marina Nikolova, Ph.D.
Assoc. Prof. Plamen Petkov, Ph.D.
Assoc. Prof Silviya Kostova, Ph.D.
Assoc. Prof Hristo Sirashki, Ph.D.

ORGANIZING COMMITTEE
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D., Chairman
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovksi, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.
Head Asst. Asen Bozhikov, Ph.D.

EDITORIAL COMMITTEE
Prof. Lyubcho Varamezov, Ph.D., Chairman
Prof. Aneta Deneva, Ph.D.
Prof. Atanas Atanasov, Ph.D.
Prof. Yordan Vasilev, Ph.D.
Prof. Krasimir Shishmanov, Ph.D.
Prof. Margarita Bogdanova, Ph.D.
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Aleksandar Ganchev, Ph.D.
Assoc. Prof. Ventsislav Vassilev, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovski, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.

The published materials have been reviewed. The authors are responsible for the content and layout of their papers, the opinions expressed, the data used and the sources cited.

ISBN 978-954-23-2067-8 (print)
ISBN 978-954-23-2068-5 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

ТОМ I

ПЛЕНАРНИ ДОКЛАДИ

ПЪТЯТ КЪМ УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНА КОХЕЗИЯ –
МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ РИСКОВЕ И БАРИЕРИ
Проф. д.ик.н. Димитър М. Иванов …… 7

ПРОБЛЕМАТИЧНОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА
Проф. д-р Митко Димитров …… 31

ФИНАНСИ, ИКОНОМИКС, ЗАСТРАХОВАНЕ И ОСИГУРЯВАНЕ

ИКОНОМИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА УПРАВЛЕНИЕТО
НА ПУБЛИЧНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ И ИМОТИТЕ –
ДЪРЖАВНАТА И ОБЩИНСКА СОБСТВЕНОСТ
Проф. д.н. Борислав Борисов …….. 51

СИСТЕМНО-СТРУКТУРНЫЙ КРИЗИС И ЕГО ПРОЯВЛЕНИЕ
В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ COVID-19
д.э.н., профессор, Зверяков Михаил Иванович …… 59

ИЗМЕРВАНЕ ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА ПАНДЕМИЯТА
ОТ COVID-19 ВЪРХУ КОРПОРАТИВНИТЕ ПОЛИТИКИ
ЗА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Андрей Захариев …… 67

ОБЛАГОРОДЯВАНЕ НА ПЛОСКИЯ ДАНЪК В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Румен Брусарски …… 75

ДВИЖЕЩИ СИЛИ НА ИНТЕГРАЦИЯ В ГЛОБАЛНИТЕ ЦИФРОВИ ВЕРИГИ
ЗА СЪЗДАВАНЕ НА ДОБАВЕНА СТОЙНОСТ
Проф. д-р Сава Димов …… 83

ЕФЕКТИ ОТ ПРОГРАМАТА НА ЕЦБ ЗА ЗАКУПУВАНЕ НА АКТИВИ
В УСЛОВИЯТА НА ИЗВЪНРЕДНА СИТУАЦИЯ, ПРИЧИНЕНА ОТ ПАНДЕМИЯ
Проф. д-р Силвия Трифонова …… 95

ТЕСТВАНЕ НА КОРЕКТИВНИ ВЕРОЯТНОСТНИ МОДЕЛИ
ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ЕВРОПЕЙСКИ ОПЦИИ ВЪРХУ АКЦИИ
Проф. д-р Стефан Симеонов, Д-р Теодор Тодоров …… 108

КОНКУРЕНЦИЯ И КОНЦЕНТРАЦИЯ НА БЪЛГАРСКИЯ
ОБЩОЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР (2011-2020 г.). СТРУКТУРЕН АНАЛИЗ
И ЕМПИРИЧНИ НАБЛЮДЕНИЯ
Проф. д-р Стоян Проданов …… 116

THE IMPLEMENTATION OF GOALS OF BALANCED DEVELOPMENT
OF POLAND AGAINST THE CHALLENGES AND DANGERS
OF WASTE MANAGEMENT
Assoc. Prof. Ireneusz T. Dziubek, Dr Tatiana Manasterska 126

MODERN FEATURES OF TRUST ASSET MANAGEMENT
Postgraduate student Stanislav Perminov, Assoc. Prof. Deniss Djakons, PhD 136

ИНДУСТРИЯТА НА ХЕДЖ ФОНДОВЕТЕ В ЕРАТА
НА РАЗХЛАБЕНИТЕ ПАРИЧНИ ПОЛИТИКИ И COVID-19
Доц. д-р Александър Ганчев 142

РАЗНОСКИТЕ КАТО НЕДЕЛИМА ЧАСТ ОТ АНАЛИЗА
НА РЕЗУЛТАТИТЕ ПО ИМУЩЕСТВЕНО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Венцислав Василев 150

ВЛИЯНИЕ СТРУКТУРЫ ЭКОНОМИКИ НА ОБЕСПЕЧЕНИЕ
УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА И РАЗВИТИЯ
Кандидат экономических наук, доцент Шараг Елена Сергеевна 159

СТРАТЕГИЧЕСКИ ДЕЙСТВИЯ НА БЪЛГАРСКИТЕ СТОПАНСКИ
ОРГАНИЗАЦИИ В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЯ ОТ COVID-19
Доц. д-р Илиан Минков 166

ИНСТИТУЦИИ И НЕРАВЕНСТВО
Доц. д-р Калин Господинов 174

ПОВЕДЕНЧЕСКИ ПОДХОД КЪМ ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ -
ВЪЗМОЖНОСТИ И ОГРАНИЧЕНИЯ
Доц. д-р Калоян Колев 181

ПРОБЛЕМИ НА ЛОЯЛНОСТТА В БАНКОВИТЕ ИНСТИТУЦИИ
ПРИ СЪВРЕМЕННИТЕ УСЛОВИЯ
Доц. д-р Катя Личева 190

ЦЕЛЕСЪОБРАЗНОСТ И ЕФЕКТИ
НА МЕЖДУРЕГИОНАЛНАТА ДАНЪЧНА КОНКУРЕНЦИЯ
Доц. д-р Людмил Найденов 196

ВЪЗМОЖНИ ГРЕШКИ ПРИ ВЪЗЛАГАНЕТО
НА ОБЩЕСТВЕНИ ПОРЪЧКИ В БЪЛГАРСКАТА ПРАКТИКА
Доц. д-р Марин Маринов, Красимир Парашкевов 204

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ДЪЛГОСРОЧНИТЕ ГРИЖИ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Николай Нинов 210

ЕФЕКТИ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID ВЪРХУ ЗДРАВНИТЕ РАЗХОДИ
Доц. д-р Николай Атанасов 219

ПОДХОДИ И ПРАКТИКА НА ДЪРЖАВНОТО ФИНАНСИРАНЕ
НА ПУБЛИЧНОТО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ
Доц. д-р Пламен Йорданов, **Гл. ас. д-р Маргарита Николова** 230

ФИСКАЛНИТЕ ОБЛЕКЧЕНИЯ ЗА ЛИЦА С УВРЕЖДАНИЯ КАТО ПРИКРИТИ
СОЦИАЛНИ ПЛАЩАНИЯ ПРИ ИНВАЛИДНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, Ас. д-р Йордан Йорданов,
Докторант Жанета Ангелова 238

ОТРАЖЕНИЕ НА КОВИД-19 ВЪРХУ ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПЛАЩАНИЯ
ПО ЗАСТРАХОВКА „КАСКО“ НА МПС В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Румен Ерусалимов 246

ДИГИТАЛИЗАЦИЯ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА СПРАВЕДЛИВОСТ –
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ВЪЗМОЖНОСТИ
Доц. д-р Силвия Топлева 251

ДЪЛГОСРОЧНИ ИКОНОМИЧЕСКИ ЕФЕКТИ
НА ПАНДЕМИИТЕ – УРОЦИ ОТ НЯКОИ ПРЕДХОДНИ КРИЗИ
Гл. ас. д-р Александър Б. Тодоров 258

ЕВРОФИНАНСИРАНЕТО КАТО СРЕДСТВО ЗА ПОВИШАВАНЕ
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ СЕКТОР
„ПРОИЗВОДСТВО НА ОБЛЕКЛО ОТ ТЕКСТИЛ“
Гл. ас. д-р Ангелина Терзиева 266

НЯКОИ АСПЕКТИ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА COVID-19
ВЪРХУ БЪЛГАРСКИЯ ЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР
Гл. ас. д-р Анелия Панева 274

ПАЗАРЪТ НА ЗДРАВНО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ –
СЪСТОЯНИЕ, РАЗВИТИЕ И ТЕНДЕНЦИИ
Гл. ас. д-р Валентина Нинова 281

ФИСКАЛНА ИНТЕГРАЦИЯ В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ –
НЕОБХОДИМОСТ, УСЛОВИЯ И ЕФЕКТИ
Гл. ас. д-р Димитър Костов 289

БЪЛГАРИЯ ПО ПЪТЯ КЪМ ЕВРОЗОНАТА
Гл. ас. д-р Петя Василева 297

ДИНАМИКА НА ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ НА БЪЛГАРИЯ
СЪС СТРАНИТЕ ЧЛЕНКИ НА ЕВРОСЪЮЗА
Гл. ас. д-р Сергей Радуканов 304

ПРОМЕНЯЩИТЕ СЕ РОЛИ НА ФИСКАЛНАТА И ПАРИЧНАТА ПОЛИТИКА
В СВЕТЛИНАТА НА COVID-19 В СТРАНИ С РАЗЛИЧЕН ПАРИЧЕН РЕЖИМ
Гл. ас. д-р Соня Георгиева 310

АСПЕКТИ НА НАЦИОНАЛНАТА ПОЛИТИКАТА
ПО ЗАЕТОСТТА И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД НЕЯ
Гл. ас. д-р Таня Илиева ……..……..……..……..… 320

ПОВЕДЕНЧЕСКИ ИНВЕСТИЦИОННИ СТРАТЕГИИ –
ВЪЗМОЖНОСТ ЗА УСТОЙЧИВИ РЕЗУЛТАТИ
ОТ АКТИВНО ИНВЕСТИРАНЕ
Гл. ас. д-р Цветан Павлов ……...……. 325

ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ПРЕД БЪДЕЩИТЕ ПЕНСИОНЕРИ
В КОНТЕКСТА НА НОРМАТИВНИТЕ ПРОМЕНИ ВЪВ ВТОРИ СТЪЛБ
НА ПЕНСИОННИЯ МОДЕЛ В БЪЛГАРИЯ
Ас. д-р Йордан Йорданов ……...……. 334

ПАЗАРЪТ НА БАНКОВИ ДЕПОЗИТИ В БЪЛГАРИЯ:
ДИНАМИКА И СТРУКТУРНИ ИЗМЕНЕНИЯ
Ас. д-р Радослав Къновски …….....……. 340

ОЦЕНКА НА УСТОЙЧИВОСТТА НА АГРАРНИЯ СЕКТОР
В БЪЛГАРИЯ
Д-р Антон Сотиров, **Д-р Никола Пищалов** …….....……. 347

НАДНОРМЕНОТО ТЕГЛО И ЗАТЛЪСТЯВАНЕТО
КАТО РИСКОВ ФАКТОР ЗА ЗДРАВЕТО
Д-р Орлин Цветков …….....…….……. 354

МЕРКИ НА ФЕДЕРАЛНИЯ РЕЗЕРВ НА САЩ
ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА COVID-19
Д-р Свилен Колев .....…….……. 359

STATE AID ENFORCEMENT LAW IN THE ENERGY SECTOR
IN ALBANIA
Lecturer of Law, **Dr. Anduena Gjevori** ……..…….……. 366

БАНКОВАТА ТАЙНА КАТО КОМПОНЕНТА НА БАНКОВАТА
СИГУРНОСТ – ФИНАНСОВО-ПРАВНИ АСПЕКТИ
Преп. Игнат Папазов ……..…….……. 374

THE HISTORICAL EVOLUTION OF THE GOVERNMENT
SECURITIES MARKET IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA
Olesea Speian, PhD Student ……..……...…….……. 378

ПРОМЕНИ В ЕВРОПЕЙСКИТЕ РЕГУЛАТОРНИ КАПИТАЛОВИ
ИЗИСКВАНИЯ ЗА ПОКРИТИ ОБЛИГАЦИИ В УСЛОВИЯТА НА КРИЗА
Докторант Борислав Киров ..……...……..……. 386

АВТОМОБИЛНИЯТ ПАЗАР В БЪЛГАРИЯ И МЯСТОТО
НА ТЪРГОВСКИТЕ ПРЕДСТАВИТЕЛСТВА НА НЕГО
Докторант Ваня Галчева ……...……. 393

ЕФЕКТИ ВЪРХУ ПАРИЧНАТА ПОЛИТИКА В РЕЗУЛТАТ
ОТ НАМАЛЯВАНЕТО НА НАЛИЧНИТЕ ПАРИ В ОБРАЩЕНИЕ
Докторант Владимир Сиркаров ……..……. 398

ВЛИЯНИЕ НА КОЕФИЦИЕНТА P/E И ДИВИДЕНТНАТА
ДОХОДНОСТ ВЪРХУ ЦЕНИТЕ НА АКЦИИТЕ
НА БЪЛГАРСКИЯ КАПИТАЛОВ ПАЗАР
Докторант Владислав Любенов …….....…… 405

ВЪЗМОЖНОСТ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА МСП
В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЯ
Докторант Даниел Данчев …….....…… 413

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РЕГУЛИРАНЕ НА СОЦИАЛНОТО ОСИГУРЯВАНЕ
ЧРЕЗ ГРАНИЦИТЕ НА ОСИГУРИТЕЛНИЯ ДОХОД
Докторант Жанета Ангелова .....…… 421

ЦИФРОВАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ В ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО – СРЕДСТВО
ЗА ПОДОБРЯВАНЕ КАЧЕСТВОТО НА ЖИВОТ И РАДИКАЛНА
ПРОМЯНА НА НАЧИНА НА ПРЕДОСТАВЯНЕ НА МЕДИЦИНСКИ
И ЗДРАВНИ ГРИЖИ
Докторант Живка Петрова .....…… 429

ДЕБАТЪТ МЕЖДУ БАНКОВАТА И ВАЛУТНАТА ШКОЛА ОТ 19-И ВЕК –
ХАРАКТЕРИСТИКИ И ПАРАЛЕЛИ СЪС СЪВРЕМЕННИТЕ
МОНЕТАРНИ РЕАЛНОСТИ
Докторант Кузман Илиев .....…… 438

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД МЕНИДЖМЪНТА НА ЛЕЧЕБНИТЕ
ЗАВЕДЕНИЯ В УСЛОВИЯ НА ПАНДЕМИЯ ОТ COVID-19
(ПО ПРИМЕРА НА УНИВЕРСИТЕТСКА МНОГОПРОФИЛНА БОЛНИЦА
ЗА АКТИВНО ЛЕЧЕНИЕ „СЪРЦЕ И МОЗЪК“ – ПЛЕВЕН)
Докторант Люба Митева .....…… 446

БЛОКЧЕЙН ТЕХНОЛОГИИТЕ – ГОЛЕМИТЕ ПОЛЗИ
ЗА МАЛКИТЕ БАНКИ
Докторант Марина Милинова .....…… 453

ОТРИЦАТЕЛНИ ЛИХВЕНИ НИВА – ЕМПИРИЧЕН ОПИТ
Докторант Милена Пешева .....…… 460

ФИНАНСОВИЯТ ФЕЪРПЛЕЙ В ЖЕНСКИЯ ФУТБОЛ –
НЕОБХОДИМОСТ ИЛИ ВЪЗМОЖНОСТ
Докторант Нено Ненов ……..…… 468

ОТРАЖЕНИЕ НА КОВИД-19 ВЪРХУ ПРЕМИЙНИЯ ПРИХОД
ПО ЗАСТРАХОВКА „КАСКО“ НА МПС В БЪЛГАРИЯ
Докторант Николай Илиев ….…… 474

РАЗВИТИЕ НА ИМУЩЕСТВЕНОТО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ
ПРЕЗ ПРИЗМАТА НА ПРЕЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ОТНОШЕНИЯ
Докторант Радка Василева ….…… 480

КОНСОЛИДАЦИЯТА НА БАНКОВИЯ СЕКТОР
В БЪЛГАРИЯ КАТО ФАКТОР ЗА УСТОЙЧИВОСТ
Докторант Рая Драгоева ……..…… 488

ИНСТРУМЕНТИ ЗА ПРЕВЕНЦИЯ НА ДАНЪЧНИТЕ ИЗМАМИ
ПРИ ТЪРГОВИЯТА С ГОРИВА И НЕФТОПРОДУКТИ
Докторант Стефан Пешов .....……. 496

ПРОГНОЗИРАНЕ НА ПУБЛИЧНИТЕ ФИНАНСИ -
ОТКЛОНЕНИЕ НА ФАКТИЧЕСКОТО ИЗПЪЛНЕНИЕ
НА КОНСОЛИДИРАНАТА ФИСКАЛНА ПРОГРАМА
СПРЯМО ЗАКОНА ЗА БЮДЖЕТА НА БЪЛГАРИЯ
Докторант Юлиан Войнов .....……. 501

СЧЕТОВОДСТВО, КОНТРОЛ, ОДИТ, СТАТИСТИКА И МАТЕМАТИКА

ЗА РОЛЯТА И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА
ПРИ ДОКУМЕНТИРАНЕТО В СЧЕТОВОДСТВОТО
Проф. д-р Атанас Атанасов .....……. 511

ОСОБЕНОСТИ ПРИ СЧЕТОВОДНОТО ОТЧИТАНЕ
НА СТОКИТЕ В УСЛОВИЯТА COVID-19
Доц. д-р Галя Иванова – Кузманова .....……. 517

АКТУАЛНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
ПРЕД СЧЕТОВОДНАТА ПРОФЕСИЯ В КОНТЕКСТА
НА ПРОМЕНИТЕ СЛЕД БРЕКЗИТ
Доц. д-р Галина Чиприянова, Д-р Марий Стоянов .....……. 524

КЪМ НОВ ПОДХОД В ОБУЧЕНИЕТО
ПО МЕЖДУНАРОДНИ СТАНДАРТИ ЗА ФИНАНСОВО ОТЧИТАНЕ
Доц. д-р Диана Ималова, Доц. д-р Венцислав Вечев .....……. 532

СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРИЯ В КОНТЕКСТА
НА ЦЕЛИТЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ – СТАТИСТИЧЕСКИ АСПЕКТИ
Доц. д-р Красимира Славева .....……. 541

СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА ЗАВИСИМОСТТА МЕЖДУ
ЦИФРОВИЗАЦИЯТА НА ИКОНОМИКАТА И ИКОНОМИЧЕСКИЯ РАСТЕЖ
Доц. д-р Маргарита Шопова, Гл. ас. д-р Евгени Овчинников,
Гл. ас. д-р Тихомир Върбанов .....……..…. 549

ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ СПОРАЗУМЕНИЯ ЗА СВОБОДНА
ТЪРГОВИЯ С ТРЕТИ СТРАНИ И ЗНАЧЕНИЕТО ИМ ОТ ПОЗИЦИЯТА
НА МИТНИЧЕСКИЯ КОНТРОЛ В ЕС
Доц. д-р Момчил Антов .....……..…. 557

INNOVATIVE METHODS FOR ACCOUNTING EDUCATION –
EXPERIENCE AND GLOBAL LESSONS LEARNED
Assoc. Prof. Nadya Velinova-Sokolova, PhD ……..……..…..…. 564

ФИСКАЛНА ИНТЕГРАЦИЯ В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ - НЕОБХОДИМОСТ, УСЛОВИЯ И ЕФЕКТИ

Гл. ас. д-р Димитър Костов[1]

Резюме: *Европейският съюз е изправен пред редица предизвикателства. Текущите смущения усилват негативните ефекти от дългосрочните, вътрешноприсъщи проблеми на съюза. Ефективното справяне с тях изисква адекватни и бързи мерки. Редица автори посочват необходимостта от координация между икономическа, парична и фискална политика на съюза, като препоръчват за целта да се изгради европейски фискален съюз. От тази гледна точка, актуално е да се разгледат изследванията по въпроса, да се систематизират техните резултати и да се анализират потенциалните резултати от изграждане на фискален съюз.*

Ключови думи: *Европейски съюз, паричен съюз, фискален съюз, фискален федерализъм*

JEL: E62, E63, H30

FISCAL INTEGRATION IN THE EU – NECESSITY, CONDITIONS AND EFFECTS

Head Assist. Prof. Dimitar Kostov, PhD

Abstract: *The European Union faces a number of challenges. Short-term disruptions amplify the negative effects of the union's long-term, inherent problems. Effectively addressing them requires adequate and rapid measures. A number of authors point to the need for coordination between the economic, monetary and fiscal policies of the union, recommending to this end a European fiscal union. From this point of view, it is important to look at the studies on the issue, to systematize their results and to analyze the potential results of building a fiscal union.*

Key words*: European union, monetary union, fiscal union, fiscal federalism*

JEL: E62, E63, H30

Въведение

Настоящият доклад си поставя за цел да хвърли светлина върху на въпроса за необходимостта от създаване на фискален съюз, върху теоретичните постановки, свързани с монетарните и фискални съюзи и върху текущото състояние и напредък на фискалната интеграция в Европа. Един от основните източници на дебати за необходимостта от създаване на фискален съюз (Bordo, 2013) е свързван с паричния съюз и еврото. Стойността и стабилността на всяка парична единица зависи, макар и опосредствано, от стабилността на държавните приходи. ЕС обаче не е унитарна държава, нито федерация, поради което общата валута е „обезпечена“ от ЕЦБ с държането

[1] E-mail: d.kostov@uni-svishtov.bg, СА „Д. А. Ценов“– Свищов

на други активи – ценни книжа, емитирани от правителствата на страните-членки. Това положение представлява явно несъответствие - ето защо според някои автори Еврото губи своите позиции като световна валута (Calhoun, 2020) (Фигура 1).

На следващо място идва икономическата политика на ЕС. Тя е амбициозна – изграждане на общ свободен пазар, инфраструктура, ценова стабилност, устойчив и природосъобразен растеж и др. В рамките на съюза обаче, на наднационално ниво, отново основно паричната политика е централизирана. Останалите традиционни инструменти на държавната икономическата политика – данъчна политика, трансфери (фискална политика) се прилагат на национално ниво.

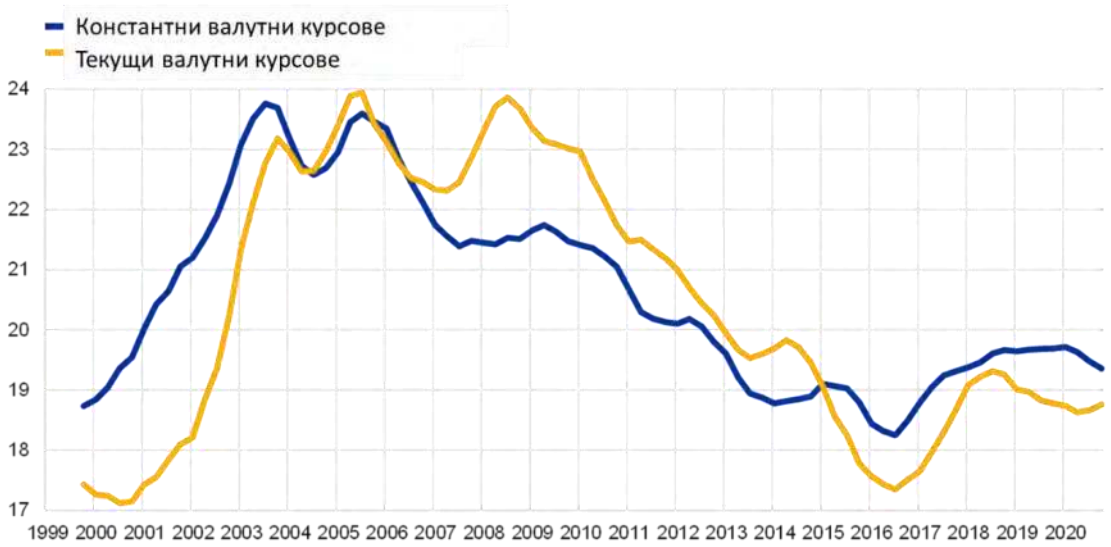

Фигура. 1. Композитен индекс за глобалния дял на банкови депозити, валутни транзакции и резерви в евро (ролята на еврото)
Източник: Калхуун (Calhoun, 2020)*;*
ЕЦБ https://www.ecb.europa.eu/pub/ire/html/ecb.ire202106~a058f84c61.en.html

Още по-голям повод за дискусия има в краткосрочен и по-конкретно анти-кризисен план (Захариев, А. & Димитров, М., 2015) (Zahariev, A., Radulova, A., Aleksandrova, A., & Petrova, M., 2021). Тук често се разкриват несъответствия между различните политики на съюза, и се посочва необходимостта от координация, например на парична и фискална политика (Landmann, 2018), (Arestis, 2015). Могат да се посочат действията на ЕС във връзка с гръцката дългова криза – част от мерките, наложени на Гърция, водят до свиване на икономиката и до още по-трудно обслужване на дълга. Гръцката криза е пример и за още един негативен феномен – т.нар. ефекти на преливане на дълговата криза (spill-over effects), породени от това, че част от гръцките ДЦК са закупени от други страни-членки. Липсата на адекватна система за трансфери е в пряка връзка със сериозността на този проблем. На следващо място – посочва се, че в условията на ниски и дори отрицателни

лихвени проценти паричната политика губи своята ефективност. В такива случаи трябва да се разчита на фискална политика (Creel, 2021).

1. Преглед на литературата

Темата за изграждането на фискален съюз в Европа присъства широко в литературата в различни аспекти. Популярно и много цитирано изследване, фокусиращо се върху ефективността на фискалната политика по принцип е това на Бланшард и Пероти (2002). Анализират се ефектите на правителствените разходи върху потреблението (Galí, 2007). Ауербах и Городниченко (2012) изследват ефектите на фискалната политика върху продуктивността, като откриват, че тя е значително по-ефективна като средство за преодоляване на рецесии, отколкото при експанзии. Друга значима линия в литературата се фокусира върху нуждата от фискален съюз в монетарните съюзи (Chortareas, 2013). Бордо, Маркиевич и Йонунг (2013) изследват 5 случая на фискален федерализъм в рамките на монетарни съюзи (САЩ, Канада, Германия, Бразилия и Аржентина). Откриват се няколко интересни общи черти, необходими за да се осигури стабилността на фискално-монетарните съюзи: (1) Правилно за неспасяване на членове на съюза, изпаднали в колапс (no-bailout rule); (2) степен на приходна и разходна независимост на членовете, която да отразява техните предпочитания; (3) ефективен трансферен механизъм, който да се използва във времена на криза – той може да се осигури чрез обща облигация; (4) способност „за учене от грешките и адаптиране към новите условия“. Тук може да се причислят и изследванията, мотивирани от дълговата криза в ЕС (Woźniakowski, 2018). Баргейн и др. (2013) разделят научните изследвания с обект фискален съюз в ЕС в две групи. В първата попадат научни трудове, фокусиращи се върху бюджета на ЕС и възможностите за въвеждане на общо-европейски данък (Atkinson, 2002) (Begg, 2005). Предлагат се общ корпоративен данък или ДДС, или пък данък „околна среда“, които да повишат финансовия капацитет на съюза и да направят финансирането му по-прозрачно. Друг „клон“ на литература по въпроса обвързва фискалните политики с интеграцията на съюза, което се обосновава от гл. точка на необходимостта за фискална подкрепа на монетарния съюз (Eichengreen, B. and C. Wyplosz, 1998).

Най-новият клон от научните изследвания е свързан с реакцията на икономическите последствия от Covid-19. Някои от изследванията са по-умерени и говорят за „установяване на фискален диалог“ и продължаване на „фискалния тласък“, започнат през 2020, чрез насърчаване на координацията и прозрачността на европейските фискални политики (Creel, 2021). Други автори отиват по-далеч и говорят за „Хамилтонов момент“ (Calhoun, 2020) в икономическото и политическо развитие на съюза. Става дума за сравнение с едно от най-важните събития в историята на САЩ – придобиването на дълга на бившите колониите, натрупан по време на войната за не-

зависимост от новия федерален съюз, по предложение на Александър Хамилтън – първият секретар на хазната. Основното преимущество на този процес е създаването на единен дългов пазар, който според автора чрез икономията от мащаба и чрез своята ликвидност е в основата на глобалната финансова хегемония на САЩ.

Най-релевантен е клонът от литературата, посветен на начините за задълбочаване на фискалната интеграция. Херцог (2020) изследва емисията на т.нар. „Коронаоблигации“, като изтъква, че според редица автори те са „Светият Граал“ на Европейската фискална интеграция в отговор на пандемията. Те отговарят на въпроса откъде ще дойдат средствата, а именно от капиталовите пазари. За да са успешни общите облигации обаче, те трябва да са „обезпечени“ от собствени приходи емитента. Бюджетът на ЕС към момента се попълва от вноски на страните, от трансфери на ДДС и входни мита[2]. Към онзи момент няма пан-европейски данък, платим директно от гражданите на съюза, поради липса съответна политическа интеграция. Ето защо Херцог предупреждава, че общите облигации могат да нанесат и вреда, докато това не стане факт. Към днешна дата облигациите са вече факт – но общият данък не. Баргейн и др. (2013) правят изследване на ефектите от потенциална пан-европейска система за данъчно облагане и трансфери, както и за фискално уеднаквяване. По отношение на първото резултатите са, че трябва да се прехвърлят значителен процент от националните данъци към съюза, което към тогавашния момент е политически трудно достижимо. Уеднаквяването е още по-непрепоръчително. Генералният извод е, че фискалната интеграция трябва да приоритизира стабилизационните, а не трансферните ефекти. Бергер, Гарсия и Обстфелд (2019) дават сходни препоръки – акцентът да е върху споделяне на фискалния риск, изграждане на фискален център или бюджет за общоевропейски публични блага (инфраструктура, отбрана, граничен контрол, обща политика за обезщетения при безработица), който да се финансира с общоевропейски данък или облигации. Също се подчертава колко е важно да се разграничат преразпределителните (трансферни) от рисково-разпределителните ефекти.

2. Постигнатото до момента и пътят напред

2.1. Еволюцията на европейската фискална система

По начало общата фискална политика се основава на правила, основани на избягване на „crowding-out“ ефекти от публичния дълг, схващането за принципната неефективност на фискалната политика и на възприемането на монетарната доминация (Dermine, P., Markakis, M., 2020). Основната рамка за фискалните политики на ЕС се дава от Пакта за стабилност и растеж, (1997 г.). Неговите правила целят фискалните политики да не поемат в

[2] https://ec.europa.eu/info/strategy/eu-budget/long-term-eu-budget/2021-2027/revenue/own-resources_en

потенциално проблематични посоки (Превантивна част), а друга част ограничава бюджетните дефицити (до 3%) и дълговите нива (до 60% от БВП)[3] (Корективна част). Пактът е реформиран през 2005 година, но не радикално. По-значима реформа е предприета в отговор на дълговата криза през 2011 („Пакетът от шест акта“) и 2013 година („Пакетът от два акта“), когато е подписан фактически нов вариант на Пакта за стабилности и растеж – Договора за стабилност, координация и управление в Икономическия и валутен съюз. Тези реформи са в посока задълбочаване на фискалната координация, но по същество представляват последователно „затягане“ на фискалните ограничения.

Вероятно първият сигнал за значима промяна, е често цитираната фраза „whatever it takes“ на президента на ЕЦБ Марио Драги от негова реч през 2012 година. Тя е във връзка с преодоляването на дълговата криза а именно, че банката ще направи всичко, което е необходимо не допусне разпадане на Еврозоната (Howarth, D. & Schild, J., 2021). Това може да се счита за един от първите моменти, в който ЕЦБ излиза извън тесния си мандат за поддържане на ценова стабилност и встъпва в ролята на същинска централна банка. Малко по-рано немският канцлер Ангела Меркел употребява сходна фраза: „ако еврото падне, Европа се проваля“, което е потвърждение за промяна в политиката. Следващият значим момент е задействането през март 2020 г. на Общата клауза за дерогация на Пакта за стабилност и растеж. Това трябва да се отбележи, тъй като показва принципна промяна в отношението спрямо фискалната политика. В отговор на Ковид-19 ЕС предприе редица мерки за милиарди евро, които потвърждават тази промяна – Пандемичната кризисна подкрепа на Европейския механизъм за стабилност, инструментът SURE, Фондът за възстановяване и др.

2.2. Пътят напред

След като през март 2020 година канцлерът Меркел и някои от немските министри все още отхвърлят категорично идеята за Коронаоблигации, по-късно явно настъпва обрат. През юли 2021 г. Меркел вече е на едно мнение с Макрон и пледират да не се намаляват грантовете, както настояват Австрия, Нидерландия, Дания и Швеция (Howarth, D. & Schild, J., 2021). Това се случва преди приемането на новата Многогодишна финансова рамка (2021-2027) и NextGenerationEU, амбициозният и качествено различен, макар и временен, нов план на ЕС за възстановяване от корона-кризата на стойност 750 млрд. евро. Факт са и Коронаоблигациите – по настоящем ЕС вече осъществи две емисии – на 15 юни 2021 г. за 20 млрд. евро и на 6 юли два транша за общо 15 млрд. В рамките на NGEU ЕС заявява, че до 2024 ще предложи нов общоевропейски източник на бюджетни приходи – данък

[3] https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/stability-and-growth-pact/applying-rules-stability-and-growth-pact_en

върху финансовите транзакции, дигитален данък или пан-европейски корпоративен данък. Всичко това показва, че Европа за кратко време променя позицията си по отношение на фискалните политики и върви с ускорени темпове към изграждане на фискален капацитет на съюза.

Заключение

До скоро ЕС имаше консервативно и дистантно отношение към общата фискална политика, основано на принципното схващане за нейната неефективност и съответни общи правила, налагащи преди всичко фискална дисциплина. Редица кризи от външен и вътрешен характер показаха грешките на този модел, разкривайки сложната и тромава фискална рамка, изпъстрена с множество дублиращи се, объркващи и донякъде противоречиви нормативи. Корона кризата разкри, че Европейският съюз има нужда от фискален съюз и сякаш катализира процеса по неговото изграждане. Той трябва да служи на няколко цели: да подкрепи монетарния съюз и еврото, създавайки голям общоевропейски дългов пазар, „обезпечен“ с доходите на цялата икономическа общност; да позволи на Европа да реализира икономии от мащаба и да генерира по-изгоден финансов ресурс на капиталовите пазари, с което да реализира дългосрочните си икономически цели; да позволи на съюза да реагира бързо и последователно при кризи чрез инструментите на фискалната политика. Изграждането на този фискален капацитет може да стане по няколко сценария – от „фискален диалог“ до фискална федерализация. Историческите уроци, съдбата на други монетарни съюзи и изследванията по въпроса подсказват, че колкото и трудно да изглежда, сякаш вариантът на фискална федерализация е най-логичен и издържан. При всички случаи изграждането на фискален съюз трябва да следва принципа: (1) ясно и последователно правило за неспасяване (no-bailout rule); (2) степен на приходна и разходна независимост на членовете, която да отразява техните предпочитания – да няма уеднаквяване, а разпределение на фискални рискове и стабилизация чрез решаване на инфраструктурни, отбранителни и социални проблеми на общоевропейски ниво; (3) ефективен трансферен механизъм, който да се използва във времена на криза; (4) способност за учене от грешките и адаптиране към новите условия. Всичко това следва да е в условията на прозрачна система за изразходване на средства и за тяхното набиране чрез общоевропейски данъци. За да се осъществи това обаче, Европа трябва да предприеме още няколко решителни стъпки в своята политическа интеграция.

Използвани източници

Захариев, А. & Димитров, М. (2015). За ефективната фискална политика в отворената икономика на ЕС. Годишник. Стопанска академия Д. А. Ценов - Свищов, 7-44.

Alard, C., Brooks, M. P. K., Bluedorn, M. J. C., Bornhorst, F., Ohnsorge, M. F. L., & Puh, M. K. M. C. (2013). Toward a fiscal union for the Euro area. Washington D.C.: International Monetary Fund.

Arestis, P. (2015). Coordination of fiscal with monetary and financial stability policies can better cure unemployment. Review of Keynesian Economics, 233-247.

Atkinson, A. B. (2002). 1% of €10,000 billion. In P. a. in Townsend, World poverty: New policies to defeat an old enemy (pp. 401-411). Bristol: Policy Press.

Auerbach, A.J., Gorodnichenko, Y. (2012). Measuring the output responses to fiscal policy. American Economic Journal: Economic Policy, 1-27.

Bargain, O., Dolls, M., Fuest, C., Neumann, D., Peichl, A., Pestel, N., & Siegloch, S. (2013). Fiscal union in Europe? Redistributive and stabilizing effects of a European tax-benefit system and fiscal equalization mechanism. Economic Policy, 75(28), 375-422.

Begg, I. (2005). Funding the European Union. Making sense of the EU budget - A Federal Trust Report on the Union's Budget. London: The Federal Trust.

Berger, H., Dell'Ariccia, G. & Obstfeld, M. (2019). Revisiting the Economic Case for Fiscal Union in the Euro Area. IMF Economic Review, 3(IMF Economic Review), 657-683.

Blanchard, O. & Perotti, R. (2002). An Empirical Characterization of The Dynamic Effects of Changes in Government Spending and Taxes on Output. Quarterly Journal of Economics, 1329-1368.

Bordo, M. J. (2013). A Fiscal Union for the Euro: Some Lessons from History . CESifo Economic Studies, 449-488.

Calhoun, G. (2020, May 26). Europe's Hamiltonian Moment – What Is It Really? Forbes. Retrieved 8 28, 2021, from https://www.forbes.com/sites/georgecalhoun/2020/05/26/europes-hamiltonian-moment--what-is-it-really/?sh=60273441e1ac

Chortareas, G. (2013). Fiscal Policy Rules in Monetary Unions. Journal of Post Keynesian Economics, 36(1), 85-104.

Creel, J. (2021). Establishing a Fiscal Dialogue in Europe. Comparative Economic Studies, 339-355.

Dermine, P., Markakis, M. (2020). EU economic governance and the COVID-19 crisis: Between path-dependency and paradigmatic shift. International Journal of Public Law and Policy, 326-345.

Eichengreen, B. and C. Wyplosz. (1998). The Stability Pact: More Than a Minor Nuisance? Economic Policy, 65-113.

Galí, J. L.-S. (2007). Understanding the effects of government spending on consumption. Journal of the European Economic Association, 227-270.

Herzog, B. (2020). Whither Coronabonds? The Past and Future of the EMU in the Coronavirus Pandemic. Intereconomics, 155-159.

Howarth, D. & Schild, J. (2021). Nein to ‘Transfer Union’: the German brake on the. Journal Of European Integration(43), 209–226.
Landmann, O. (2018). On the Logic of Fiscal Policy Coordination in a Monetary Union. Open Economies Review, 69-87.
Mitchell, C. (2020). United We Stand: Gruppenwettbewerb and European Banking Union. German Politics, 582-598.
Woźniakowski, T. (2018). Why the sovereign debt crisis could lead to a federal fiscal union: the paradoxical origins of fiscalization in the United States and insights for the European Union. Journal of European Public Policy, 630-649.
Zahariev, A., Radulova, A., Aleksandrova, A., & Petrova, M. (2021). Fiscal sustainability and fiscal risk in the EU: forecasts and challenges in terms of COVID-19. Entrepreneurship and Sustainability Issues, 618-632.